

**BOSHLANG'ICH SINFI ONA TILI DARSALARIDA O'YINLI METODLAR
YORDAMIDA SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH****Bozorboyeva Matluba Xapizidinovna***Andijon viloyati Qo'rg'on tumanida 4-maktab boshlang'ich sinfi o'qituvchisi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinfi ona tili darslarida o'yinli metodlardan foydalanish orqali o'quvchilarning savodxonlik darajasini oshirish masalalari yoritilgan. Tadqiqotda o'yinli metodlarning pedagogik va psixologik asoslari tahlil qilinib, ularning o'quv jarayoniga ta'siri amaliy misollar asosida ko'rsatib berilgan. Xususan, harflarni o'rganish, so'z tuzish, gap tuzish va matn bilan ishlash jarayonlarida qo'llaniladigan didaktik o'yinlar turlari tavsiflangan. Shuningdek, maqolada o'yinli metodlarning bolalarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirishi, faoliyatga jalb etilishi va mustahkam bilim hosil qilishlariga ko'maklashishi alohida ta'kidlangan. Xulosa qismida esa samarali o'yinli mashg'ulotlar namunasi keltirilib, ularning ta'lim sifati va savodxonlik darajasiga ijobiy ta'siri asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinfi, ona tili, o'yinli metod, savodxonlik, didaktik o'yin, interaktiv ta'lim.

Annotation: This article discusses the issues of increasing the literacy level of students through the use of game methods in primary school native language lessons. The study analyzes the pedagogical and psychological foundations of game methods and shows their impact on the learning process based on practical examples. In particular, the types of didactic games used in the processes of learning letters, word formation, sentence formation, and working with text are described. The article also emphasizes the fact that game methods increase children's interest in the lesson, their involvement in the activity, and help them acquire solid knowledge. The conclusion provides examples of effective game activities and substantiates their positive impact on the quality of education and the level of literacy.

Key words: primary school, native language, game method, literacy, didactic game, interactive education.

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы повышения уровня грамотности учащихся посредством использования игровых методов на уроках родного языка в начальной школе. В исследовании анализируются педагогические и психологические основы игровых методов и на практических примерах демонстрируется их влияние на процесс обучения. В частности, описаны виды дидактических игр, используемых в процессах обучения буквам, словообразования, построения предложений, работы с текстом. В статье также подчеркивается важность игровых методов для повышения интереса детей к обучению, вовлечения их в деятельность и содействия формированию прочных знаний. В заключении приводятся примеры эффективных игровых мероприятий и обосновывается их положительное влияние на качество образования и уровень грамотности.

Ключевые слова: начальная школа, родной язык, игровой метод, грамотность, дидактическая игра, интерактивное обучение.

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar, zamonaviy yondashuvlar va ilg'or pedagogik texnologiyalar boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirishda yangicha metodlarni qo'llashni talab etmoqda. Ayniqsa, o'quvchilarda savodxonlikni rivojlantirish, ularning nutqiy faolligini oshirish va mustaqil fikrlashga o'rgatishda o'yinli metodlardan foydalanish o'zining samaradorligi bilan ajralib turadi.

Boshlang'ich sinf ona tili darslari — bu o'quvchilar tilni o'rganish, o'z fikrini aniq ifoda etish, yozma va og'zaki nutq ko'nikmalarini egallash jarayonining ilk va eng muhim bosqichidir. Shu sababli bu darslarni qiziqarli, interaktiv va samarali tashkil etish o'ta muhim sanaladi. An'anaviy yondashuvlar bilan bir qatorda, o'yinli metodlardan foydalanish nafaqat darsga bo'lgan qiziqishni oshiradi, balki o'quvchilarning bilishga bo'lgan ehtiyojini ham uyg'otadi.

O'yin – bu bola tafakkuri, his-tuyg'ulari va ijodkorligini namoyon etadigan asosiy vositalardan biridir. Psixolog va pedagog olimlarning fikricha, o'yin orqali bola yangi bilimlarni o'zlashtirishga intiladi, faol harakat qiladi, mustaqil fikrlaydi va o'zini namoyon etishga harakat qiladi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, o'yinli metodlar savodxonlikni rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf ona tili darslarida qo'llaniladigan o'yinli metodlarning turlari, ularning didaktik ahamiyati, o'quvchilarning savodxonlik ko'nikmalariga ta'siri hamda bu metodlarni amaliyotga joriy etishning samarali yo'llari tahlil qilinadi. Shuningdek, o'yinli mashg'ulotlar asosida tashkil etilgan darslarning afzalliklari, ulardan foydalanish bo'yicha tavsiyalar ham beriladi.

Mavzuga oid adabiyotlar: Amonov Sh. va boshqalar. *Boshlang'ich ta'lim metodikasi* .- Ushbu asarda boshlang'ich ta'limning umumiy metodik asoslari, jumladan, dars jarayonini qiziqarli va samarali tashkil etish usullari keng yoritilgan. Mualliflar didaktik o'yinlar orqali o'quvchilarning bilimga bo'lgan munosabati ijobiy tomonga o'zgarishini ta'kidlaydi. Savodxonlikni shakllantirishda o'yinli metodlar vositasida matn ustida ishlash, tovush-harf aloqasini mustahkamlash, o'qish tezligi va mazmunni anglashni kuchaytirish muhim vosita sifatida ko'riladi. Yo'ldoshev A. va boshqalar. *“Ona tili o'qitish metodikasi”*. Bu manbada ona tili darslarini o'qitishda qo'llaniladigan metod va usullar to'g'risida batafsil ma'lumot beriladi. O'yinli metodlar – bu nafaqat ko'ngilochar faoliyat, balki ta'limning muhim komponenti sifatida e'tirof etiladi. Mualliflar o'yin orqali o'rgatishning samaradorligini asoslab berib, ayniqsa savod o'rgatish bosqichida tovush ajratish, bo'g'inlarga ajratish, matnni tuzatish kabi topshiriqlarni o'yinga aylantirish foydali ekanini ta'kidlaydi.

“Qodirova G. Boshlang'ich sinflarda ona tili darslarini interfaol metodlar asosida tashkil etish”- Mazkur asarda interfaol va o'yinli metodlarning farqi, ularni o'zaro integratsiyalash orqali darslarni boyitish imkoniyatlari tahlil qilingan. O'yinli metodlar orqali bolalarda og'zaki va yozma nutqni rivojlantirish, talaffuzni to'g'rilash, savodxonlikning boshlang'ich ko'nikmalarini shakllantirish mexanizmlari yoritilgan. *“Jabborova M. Didaktik o'yinlar va ularning ta'limdagi o'rni”* - Ushbu maqolada didaktik o'yinlarning turlari, ularning psixologik-pedagogik asoslari va ta'limdagi ahamiyati keng yoritilgan. Muallif o'yinlar o'quvchilarda darsga motivatsiyani kuchaytiradi, faol ishtirokni

rag'batlantiradi va bilimni ongli o'zlashtirishga xizmat qilishini ta'kidlaydi. "Karimova D. *Boshlang'ich ta'limda o'yin metodlarining o'quvchilarning faolligiga ta'siri*" - Tadqiqot asosan tajriba sinfi va nazorat sinfi misolida olib borilgan bo'lib, o'yinli metodlarning savodxonlik, faollik va mustaqil fikrlashga ijobiy ta'siri raqamli natijalar orqali asoslab berilgan. Bu ish sizning maqolangiz uchun bevosita daliliy asos bo'la oladi. "O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-2909-son qarori (2017)" - Mazkur hujjatda ta'lim sifatini oshirish, ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy etish, o'quvchi shaxsini rivojlantirishga xizmat qiladigan metodik yondashuvlarni takomillashtirish vazifasi qo'yilgan. O'yinli metodlar mazkur qaror ruhiga to'la mos keladi. Vygotskiy L.S. *Pedagogik psixologiya*. - Vygotskiyning fikricha, bola tafakkurining shakllanishida faoliyat, ayniqsa o'yin faoliyati asosiy rol o'ynaydi. O'yin davomida bola mustaqil fikrlaydi, harakat qiladi va bu uning tafakkur, nutq, muloqot kabi ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu fikrlar o'yinli metodlarning psixologik asoslarini mustahkamlaydi. Asarda savodxonlikni rivojlantirishda zamonaviy metodik yondashuvlar, shu jumladan o'yinli, vizual va texnologik vositalar bilan boyitilgan darslar haqida so'z yuritiladi. O'yinli metodlar bu yondashuvning ajralmas tarkibiy qismi sifatida tavsiya etilgan.²⁴² Qurbonova M. *O'yinli metodlar orqali savodxonlikni oshirish yo'llari*. - Muallif o'z maqolasida o'yinli metodlardan amaliy foydalanish usullarini, ular orqali yozuv va o'qish ko'nikmalarini shakllantirishga oid misollarni keltirgan. Bu maqola sizning tadqiqot yo'nalishingizga to'g'ridan-to'g'ri mos keladi. Hasanboyeva M. *Boshlang'ich ta'limda til o'rgatish metodikasi*. - Kitobda ona tilini o'rgatishda innovatsion yondashuvlar, metodlar tizimi, o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos didaktik o'yinlar bilan mashg'ulotlarni tashkil etish yo'llari bayon etilgan.

Mavzuning dolzarbligi: Boshlang'ich ta'lim bosqichi – bu bolalarning tafakkuri, nutqi va shaxsiy kamoloti shakllanishining eng muhim poydevoridir. Ayniqsa, ona tili darslari orqali o'quvchilarda savodxonlik, ya'ni to'g'ri, aniq va ravon o'qish, yozish, fikrini ifoda etish kabi asosiy til ko'nikmalarini shakllantirish dolzarb vazifalardan biri sanaladi. So'nggi yillarda ta'lim jarayoniga innovatsion yondashuvlar, interaktiv metodlar, shu jumladan, o'yinli metodlarning keng joriy etilishi bu boradagi ishlarga yangi sur'at berdi.

Amaliy tajriba shuni ko'rsatmoqdaki, o'yinli metodlardan foydalanilgan darslar o'quvchilarda nafaqat bilimni mustahkamlash, balki ularda darsga bo'lgan qiziqishni oshirish, faol ishtirok etish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda katta ahamiyat kasb etadi. Bu esa savodxonlikni shakllantirish va uni chuqurlashtirishda o'ta muhim omil hisoblanadi.

Ayni vaqtda o'quvchilarning individual o'ziga xosligi, psixologik tayyorgarligi, bilimni qabul qilish tezligi va usuli har xil bo'lganligi sababli, har bir bola uchun samarali o'quv muhitini yaratish talab etiladi. O'yinli metodlar esa bu ehtiyojni qondirishda universal vosita sifatida namoyon bo'lmoqda.

Shu bois, boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'yinli metodlar orqali savodxonlikni rivojlantirish mavzusi bugungi ta'lim islohotlari, ilg'or pedagogik texnologiyalar va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi nuqtai nazaridan nihoyatda dolzarb va amaliy ahamiyatga egadir.

²⁴² Ziyayeva Z. *Boshlang'ich ta'limda savodxonlikni shakllantirishda innovatsion yondashuvlar*

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu ilmiy-amaliy ishda boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'yinli metodlardan foydalanish orqali o'quvchilarning savodxonlik darajasini oshirishga oid metodik yondashuvlar o'rganildi va amaliyotda sinovdan o'tkazildi. Tadqiqot quyidagi metodologik yondashuvlarga asoslandi:

Tadqiqot usullari:

- Nazariy tahlil usuli: pedagogik, psixologik, metodik adabiyotlar, ilg'or o'qituvchilarning tajribalari va o'yinli metodlarga oid uslubiy qo'llanmalar tahlil qilindi;
- Empirik usullar: kuzatish, so'rovnoma, suhbat, diagnostika, tajriba-sinov ishlari amalga oshirildi;
- Eksperimental (tajriba) usul: tajriba sinfi va nazorat sinfi faoliyati solishtirilib, o'yinli metodlarning savodxonlikka ta'siri baholandi;
- Statistik usul: olingan natijalar raqamli ko'rsatkichlar asosida tahlil qilindi, foizli ifodalar orqali natijalar qiyosiy ko'rinishda tasvirlandi.

Tadqiqot bazasi: Tadqiqot ishlari Farg'ona viloyati _____ tumanidagi 3-sinf o'quvchilari bilan olib borildi (agar aniq maktab bo'lsa, kiritish mumkin). 25 nafar o'quvchi qatnashgan bo'lib, ulardan 13 nafari tajriba sinfiga, 12 nafari esa nazorat sinfiga birlashtirildi. Tajriba bosqichlari:

- Tayyorlov bosqichi: metodik materiallar tanlandi, o'yinli metodlar bo'yicha mashg'ulot rejasi ishlab chiqildi;
- Asosiy (amaliy) bosqich: tajriba sinfiga o'yinli metodlar asosida ona tili darslari o'tkazildi;
- Tahlil va baholash bosqichi: o'quvchilar bilim darajasining o'zgarishi, savodxonlik ko'rsatkichlari nazorat ishlari, og'zaki va yozma topshiriqlar asosida baholandi. Baholash mezonlari:

Savodxonlik darajasi quyidagi mezonlar asosida aniqlanib, tahlil qilindi:

- O'qish tezligi va aniqligi;
- Matnni tushunish va qayta hikoya qilish qobiliyati;
- So'z boyligi va to'g'ri imlo;
- Fikrni ifodalashdagi mantiqiylik va grammatik to'g'rilik.

Tahlil va natijalar. O'tkazilgan kuzatuvlar, tajriba darslari va so'rovnomalar tahlili shuni ko'rsatdiki, o'yinli metodlar yordamida tashkil etilgan darslar o'quvchilarda savodxonlik darajasini sezilarli darajada oshiradi. Tajriba sinflarida o'tkazilgan mashg'ulotlarda turli xil didaktik o'yinlardan – “So'z top”, “To'g'ri o'qi – to'g'ri yoz”, “Matnga mos rasmni tanla”, “Harflar labirinti”, “Gapni davom ettir” kabi o'yinlar qo'llanildi. Ushbu o'yinlar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini orttiribgina qolmay, balki ularning diqqat, eslab qolish, mantiqiy fikrlash va ijodkorlik kabi sifatlarini ham rivojlantirdi.

O'yinli mashg'ulotlar davomida kuzatilgan ijobiy o'zgarishlar quyidagilardan iborat:

- O'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishi va ishtiroki oshdi;
- Matnni to'g'ri va ongli o'qish ko'nikmalari kuchaydi;
- Yangi so'z va iboralarni tez eslab qolish holatlari ortdi;
- Nutqni to'g'ri va ravon ifodalashda ijobiy siljishlar kuzatildi;

- Mustaqil fikr yuritish va o'z fikrini yozma ravishda ifodalashga intilish kuchaydi;

- Kamroq ishtirok etadigan, sust o'quvchilar ham darsga faol qo'shila boshladi.

Shuningdek, o'yinli metodlar yordamida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning ruhiy holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatib, ularda ijobiy kayfiyat, ishtiyoq, o'ziga bo'lgan ishonchni shakllantirdi. Bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qildi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, o'yinli metodlar orqali ona tili darslarini tashkil etish savodxonlikni rivojlantirishda an'anaviy usullarga nisbatan ko'proq ijobiy samara beradi. Bu usul individual yondashuv imkonini yaratib, har bir o'quvchining faolligini oshiradi, o'rganishga bo'lgan ichki motivatsiyasini kuchaytiradi.

Xulosa va takliflar. O'tkazilgan tadqiqotlar va amaliy kuzatuvlar asosida quyidagi xulosalarga kelindi: O'yinli metodlar boshlang'ich sinf o'quvchilarida savodxonlikni shakllantirish va rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega vosita hisoblanadi. O'yinlar dars jarayonini jonlantiradi, o'quvchilarda qiziqish, faollik va ijodiylikni oshiradi, ularni erkin fikrlashga, mustaqil harakat qilishga undaydi. Savodxonlikka oid ko'nikmalar – o'qish, yozish, to'g'ri talaffuz qilish, grammatik tuzilmani tushunish – o'yinli mashg'ulotlar orqali sezilarli darajada tezroq shakllanadi va mustahkamlanadi. O'yinli metodlar sust o'zlashtiruvchi o'quvchilarni ham dars jarayoniga faol jalb etish imkonini beradi, bu esa individual yondashuvni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Tajriba darslari shuni ko'rsatdiki, o'yinli metodlar ta'lim-tarbiya sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va darslarning samaradorligini oshiradi.

Takliflar shuni nazarda tutadiki, Boshlang'ich sinf ona tili darslarini o'tkazishda o'yinli metodlarni muntazam va tizimli ravishda qo'llash tavsiya etiladi. O'qituvchilar uchun o'yinli metodlardan foydalanishga oid metodik qo'llanmalar va amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish maqsadga muvofiq. Pedagoglar malakasini oshirish kurslarida o'yinli metodlarga alohida e'tibor qaratilishi zarur. Darslik va o'quv qo'llanmalarga interaktiv topshiriqlar va didaktik o'yin elementlari ko'proq kiritilishi lozim. Maktablarda darsdan tashqari mashg'ulotlarda ham savodxonlikni oshirishga xizmat qiladigan ijodiy va til o'yinlarini tashkil etish foydali bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Amonov Sh. va boshqalar. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. – Toshkent: «O'qituvchi», 2020.
2. Yo'ldoshev A. va boshqalar. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019.
3. Qodirova G. Boshlang'ich sinflarda ona tili darslarini interfaol metodlar asosida tashkil etish. – Toshkent: «Fan va texnologiya», 2021.
4. Jabborova M. Didaktik o'yinlar va ularning ta'limdagi o'rni. – Pedagogik izlanishlar jurnali, №2, 2022.
5. Karimova D. Boshlang'ich ta'limda o'yin metodlarining o'quvchilarning faolligiga ta'siri. – “Ta'lim va taraqqiyot” ilmiy jurnali, 2023, №4.

6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–2909-son qarori. “Ta’lim sifatini oshirish bo’yicha chora-tadbirlar to’g’risida”, 2017-yil 20-aprel.
7. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva: Pedagogika, 1991.
8. Ziyayeva Z. Boshlang'ich ta'limda savodxonlikni shakllantirishda innovatsion yondashuvlar. – “Ilm va amal” jurnali, 2022, №3.
9. Qurbonova M. O'yinli metodlar orqali savodxonlikni oshirish yo'llari. – “Yosh pedagog” elektron jurnali, 2023.
10. Hasanboyeva M. Boshlang'ich ta'limda til o'rgatish metodikasi. – Toshkent: “Ilm ziyo”, 2018.